

Ольга Костик, студентка 1 курсу ОР «Магістр»
педагогічного факультету
Ірина Гуменюк, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри початкової освіти

РИТОРИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ МОВНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Стратегічним завданням сучасної україномовної шкільної освіти є розвиток молоді мовної особистості, яка володіє багатокомпетентністю. З огляду на соціально-педагогічні вимоги особливого значення набуває комунікативна компетентність, яка на найвищому рівні розвитку виявляється як риторична.

Актуальність проблеми формування риторичної компетентності виявляється не лише в соціальному контексті повсякденної мовленнєвої практики, а й усвідомлюється представниками державного управління освітою, що зумовило введення риторики в навчальну програму україномовних шкіл. Наразі виникає питання, як забезпечити ефективну риторичну підготовку учнів в україномовній системі навчання.

Аналіз наукових досліджень. Аналіз наукової літератури, присвяченої проблемі формування риторичної компетентності, показує, що окремі питання риторичної освіти школярів розглядаються у працях вітчизняних науковців (О. Горошкіна, О. Караман, С. Караман, А. Нікітіна, Г. Шелехова тощо).

Загалом дослідницький інтерес сучасних педагогів-лінгвістів, які займаються теорією і практикою риторичної освіти, пов'язаний із дослідженням сутності риторичної компетентності (Н. Голуб, І. Дроздова, В. Ницета та ін.), із визначенням ролі тексту у формуванні риторичних умінь і навичок (Т. Ладиженська, М. Пентиліук, Л. Скуратівський та ін.), з

розробкою змісту і методики навчання риторики (А. Михальська, Є. Паліхата, Г. Сагач та ін.).

Мета статті – розкрити сутність риторичної компетентності як показника результативності мовної освіти.

Виклад основного матеріалу. Основи риторики закладаються в школі, яка готує духовно розвинену, активну мовленнєву особистість з високою культурою спілкування та риторичними цінностями.

Одним із головних завдань навчання української мови є «... вироблення в учнів умінь і навичок комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях під час сприймання, відтворення і створення власних висловлювань з дотриманням українського мовленнєвого етикету» [5, с. 256].

Риторика як мистецтво передбачає вміння добре говорити, правильно будувати висловлювання та правильно використовувати слова. Вивчення риторики на уроках української мови є основою для формування риторичних умінь і навичок, досягнення високого рівня ораторської майстерності.

Риторичні навички є частиною комунікативної компетентності учнів. Дуже важливим є мовленнєвий розвиток школярів, оскільки з його допомогою вони встановлюють контакт із оточенням, завдяки чому відбувається соціалізація особистості. Мовна компетентність є однією з провідних базових якостей людини.

У сучасному нормативно-правовому забезпеченні освіти загалом і мовлення зокрема («Державний стандарт середньої освіти», Закон України «Про освіту») наголошується на важливості володіння риторичними навичками:

1) дотримуватись культури мовлення та норм мовленнєвого етикету, враховувати культурні та особистісні відмінності співрозмовників, переваги та/або обмеження окремих груп чи осіб;

2) адаптація до мінливих умов спілкування, вирішення нестандартних завдань із використанням потенціалу української мови та відповідних комунікативних стратегій;

3) використовувати вербальні та невербальні засоби в різних міжособистісних, соціальних і культурних контекстах тощо.

Розглядаючи сутність поняття «риторична компетентність», науковці трактують його по-різному:

- інтегративна особистісна якість, що включає володіння риторичними знаннями, уміннями та навичками, які «визначають здатність і бажання ефективно й оптимально спілкуватися, реалізовані та закріплені в досвіді комунікативно-риторичної діяльності» [2, с. 51];

- здатність створювати різноманітні переконливі мовленнєві тексти в контексті соціальної та міжособистісної комунікації для аргументованої передачі інформації; грамотне використання усіх можливих засобів риторики для впливу на співрозмовника, а також формування індивідуального стилю мовлення [5, с. 346];

– вторинна граматики з культурологічною функцією, здатність будувати комунікативні стратегії [4, с. 120].

В. А. Ницета [3, с. 80] визначає риторичну компетентність як інтегровану якість, що виражається в здатності індивіда унормовано, усвідомлено та риторично правильно використовувати мовні засоби для створення тексту, адресованого автору, створюючи таким чином психологічний комфорт спілкування.

Н. Голуб [1, с. 5] розглядає риторичну компетентність як вищу рису особистості, яка вказує на готовність до ефективної комунікації.

Формування риторичної компетентності, на думку дослідниці, відбувається за 6-ма рівнями:

1) теоретико-практичний (сукупність лінгвістичних і риторичних знань та їх уміле застосування у виступі);

2) організаційно-методичний (вибір стратегії і тактики спілкування);

3) процесуально-діяльнісний (комунікативні здібності, спілкування відповідно до мовної ситуації; уміння використовувати вибрані засоби для досягнення комунікативної мети);

4) морально-етичний (цінності, ціннісні орієнтації, духовність особистості);

5) комунікативна активність (комунікабельність);

6) результативність мовленнєвої дії (використання емоційно забарвлених засобів мови для досягнення поставленої мети).

В. А. Ницета вважає, що риторичні навички є поєднанням кількох компонентів: мислення та мовлення (спрямовані на розвиток творчого мислення, інтелектуального центру, мислительної здатності людини тощо); мови (стосуються оволодіння конкретними знаннями та відповідними навичками, тобто мовна підготовка або мовний компонент, а також використання мовних навичок у процесі мовлення); комунікативна діяльність (готовність учнів до спілкування в іншомовному середовищі, вибір стилю спілкування, толерантність під час спілкування іноземною мовою, уміння вирішувати конфлікти, що виникають у процесі спілкування, тощо) [4, с. 120].

Для цілісного розвитку риторичної компетентності важливо уявити собі модель відповідної освітньої системи, яка відображає передусім внутрішні зв'язки між її компонентами, а також зв'язки із зовнішнім освітнім середовищем, специфікою якого є умови навчання української мови, освітніх ЗМІ, спілкування з суб'єктами культури, соціального середовища, прийнятих у суспільстві духовно-культурних цінностей, морально-етичних норм тощо [5, с. 235].

Висновки. Дослідники по-різному визначають термін «риторична компетентність». На основі аналізу наукових праць з теми дослідження можна зробити висновок, що риторична компетентність є інтегративною якістю особистості, оскільки передбачає комплекс знань, умінь і навичок з

риторики; уміння використовувати мовні навички в процесі спілкування та обирати необхідні методи взаємодії з іншими людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голуб Н. Риторична компетентність учнів як показник сучасної мовної освіти. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 8. С. 2–8.
2. Коваленко С. Риторична освіта в контексті сучасної лінгводидактики. *Бібліотечка «Дивослова»*. 2008. № 8. С. 51–58.
3. Нищета В. А. Інноваційний аспект риторизації шкільної мовної освіти. *Розвиток науки педагогіки та психології у сучасних умовах* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2011. С. 80–81.
4. Нищета В. А. Риторизація освітнього простору сучасної школи в контексті компетентнісного (життєтворчого) підходу. *Компетентнісно спрямована освіта : перший досвід, порівняльні підходи, перспективи* / ред. кол. : Федоренко В. А., Батечко О. В., Єрмаков І. Г. та ін. Київ : Київський ін-т сучасн. підр., 2011. С. 119–122.
5. Сагач Г. Риторика : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Ін Юре, 2000. 567 с